

УДК 069.1

DOI: 10.24919/2312-2595.8/50.239082

Василь БАНАХ

кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії, музеєзнавства і культурної спадщини, Національний університет «Львівська політехніка», вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, Україна, індекс 79000 (vasyl-banakh@meta.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1582-3064>

Scopus-Author ID: 57217114692

Бібліографічний опис статті: Банах, В. (2021). Соціальна місія музеїв: еволюція поняття. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 8/50, 386–401. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.8/50.239082>.

СОЦІАЛЬНА МІСІЯ МУЗЕЇВ: ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ

Анотація. Починаючи із кінця XVIII – початку XIX ст., відбувалося поступове переосмислення соціальної ролі музеїв у суспільстві, якому вони служать. Якщо на початках домінувала освітня функція, мета якої допомагати державі у вихованні громадянина, то згодом на перші ролі почала виходити місія музею як «інституту соціальної пам'яті». Перелом у соціальній місії музею розпочався із 70-х рр. XX ст. Музей мав «вийти» із власної зони комфорту і активно долучитися до соціальних проблем громади, якій він мав служити і з якою комунікувати передовсім. Музеї мали б поєднувати теорію та практику, знання і навички з метою окреслення значущості певного регіону і його спадщини у контексті подальшого розвитку громади, відводячи в цій роботі членам громади активну роль. Наприкінці 1990 – початку 2000-х рр. поширюються креативні ідеї нової соціальної місії музеїв, де останні зобов'язані ставати активними учасниками важливих соціальних змін й проектів (із подолання, наприклад, гендерних стереотипів) у контексті так званої «соціальної інклюзії». **Методологічною основою статті є принципи істо-**

© Василь Банах, 2021

ризму, об'єктивності та критичного підходу. **Наукова новизна.** Комплексно проаналізовано ключові етапи еволюції соціальної ролі музеїв від кінця XVIII до початку XXI ст.

Висновки. Отже, розуміння соціальної місії музеїв впродовж XVIII – початку XXI ст. пройшло тривалий і складний процес переосмислення. Від домінування освітньої функції музею, зосередженої на вихованні громадянина, до активної комунікації із громадами, які ставали повноправними партнерами музеїв.

Ключові слова: музей; освіта; громада; соціальна інклюзія; громадянське суспільство.

Vasyl BANAKH

PhD (History), Senior Lecturer, Department of History, Museum Studies and Cultural Heritage, Lviv Polytechnic National University, 12, Bandera Str., Lviv, Ukraine, postal code 79000 (vasyl-banakh@meta.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1582-3064>

Scopus-Author ID: 57217114692

To cite this article: Banakh, V. (2021). Sotsialna misiia muzeiv: evoliutsiia poniattia [Social mission of museums: evolution of the concept]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 8/50, 386–401. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.8/50.239082> [in Ukrainian].

SOCIAL MISSION OF MUSEUMS: EVOLUTION OF THE CONCEPT

Summary. In the complex realities of the early 21st century, related to multiculturalism, the crisis of traditional cultural values, problems of social, economic, racial, gender, inequalities, the museum world is discussing the role and contribution of museums in overcoming such crises, using the potential of cultural heritage. From the end of the 18th to the beginning of the 19th century, there was a gradual rethinking of the social role of museums in the society they serve. If in the beginning the educational function dominated, the purpose of which was to help the state in the education of the citizen, then later the mission of the museum as an "institution of social memory" began to take the lead. Museums had to focus on preserving national and cultural heritage,

*traditions and artifacts. The main emphasis was placed on its traditional functions: collection, storage, preservation and display. The turning point in the museum's social mission began in the 1970s. The museum had to "get out" of its own comfort zone and actively participate in the social problems of the community, which it had to serve and communicate with in the first place. Museums should combine theory and practice, knowledge and skills to highlight the importance of a region and its heritage in the context of further community development, giving community members an active role. This has led to the emergence and spread of new museology. In the late 1990s and early 2000s, creative ideas of a new social mission of museums emerged and implemented, where museums were obliged to become active participants in important social changes and projects (overcoming, for example, gender stereotypes) in the context of the so-called "social inclusion". Museums not only strive to attract as many people as possible and to get back previously lost ones, but also to achieve positive social results for their visitors. Museums are seen as tools of social transformation aimed at changing people's views and stereotypes. **The methodological basis** of the article is formed by the principles of historicism, objectivity and critical approach. **Scientific novelty.** The key stages of the evolution of the social role of museums from the end of the XVIII to the beginning of the XXI century are comprehensively analyzed.*

Conclusions. *Thus, understanding the social mission of museums during the XVIII – early XXI century has undergone a long and complex process of rethinking. From the dominance of the educational function of the museum, focused on the education of the citizen, to active communication with communities that have become full partners of museums.*

Key words: *museum; education; community; social inclusion; civil society.*

Постановка проблеми. У складних реаліях початку XXI ст., пов'язаних із проблемами мультикультуралізму, кризи традиційних культурних цінностей, питаннями соціальної, економічної, расової, гендерної тощо рівності, у музейному світі актуалізуються дискусії щодо ролі та внеску музеїв у подоланні подібних криз, використовуючи потенціал культурної спадщини. Починаючи із кінця XVIII – початку XIX ст., відбувалося поступове переосмислення соціальної ролі музеїв у суспільстві, якому вони служать. Якщо на початках домінувала освітня функція, мета якої допомагати державі у вихованні громадянина, то згодом на

перші ролі почала виходити місія музею як «інституту соціальної пам'яті». Музеям належало зосередитись на збереженні національно-культурної спадщини, традицій, артефактів. Головний акцент було зроблено на традиційних його функціях: збирання, зберігання, консервування та експонування. Перелом у соціальній місії музею розпочався із 70-х рр. ХХ ст. Музей мав «вийти» із власної зони комфорту і активно долучитися до соціальних проблем громади, якій він мав служити і з якою комунікувати передовсім. Це привело до появи та поширення ідей нової музеології. Наприкінці 1990 – початку 2000-х рр. на її базі виникають та набувають практичного втілення креативні ідеї нової соціальної місії музеїв, де останні зобов'язані ставати активними учасниками важливих соціальних змін й проєктів (із подолання, наприклад, гендерних стереотипів) у контексті так званої «соціальної інклюзії».

Аналіз досліджень. Проблематика соціальних функцій музею серед українських дослідників висвітлювалася у роботах Алли Киридон (музей як інститут соціальної пам'яті); Оксани Бондарець (освітня місія музею); Поліни Вербицької (комунікаційна соціальна складова); Олександра Міхно (соціальні інклюзивні практики в українських музеях). Найбільш комплексно тематика соціальної еволюції музеїв розкрита в англomовній літературі. На особливу увагу заслуговують роботи таких дослідників, як Джеймс Портер, Кенет Хадсон, Оскар Наварро, Ричард Санделл.

Мета статті. Проаналізувати динаміку змін про уявлення та практичне втілення соціальної місії музею від кінця ХVІІІ до початку ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу. Вперше розуміння та окреслення соціальної ролі музеїв відбулося в епоху Просвітництва, коли на базі королівських або приватних колекцій пам'яток виникає феномен «публічного музею». У часи Французької революції в силу законодавчих офіційних актів держави, а не волі «просвітлених» правителів чи окремих приватних осіб, музей стає публічним у Франції. За кожним громадянином закріплюється право на прилучення до спадщини, місію збереження й популяризації якої серед інших інституцій беруть на себе також і музеї. Новий характер взаємовідносин суспільства й культурних

та культурних цінностей дозволив музею перетворитися на суспільний інститут поруч із сім'єю, школою тощо (Куклинова, 2013, с. 94). Зберігати пам'ятки минулих епох пропонувалося заради їх можливого використання в освітніх цілях як ілюстрації розвитку мистецтва та його прогресу (Куклинова, 2015, с. 17).

Відтак наріжною соціальною місією музею утверджується освітня функція. Сам процес перетворення перших музейних форм на публічні у XVIII ст. пов'язаний із утвердженням позитивістської парадигми просвітництва населення. Наукове пізнання реальності й навколишнього світу виступали у ній фундаментальною метою. Прецедент використання музейних колекцій у навчанні студентів був створений у 1683 р. в Оксфорді, де виник освітній музей. Ця практика поклала початок формуванню нової соціальної функції музею як освітньої інституції. Просвітництво й поширення знань серед народу стало одним із визначальних ідеалів суспільного руху, відтак музей почав розглядатися як засіб для реалізації цього ідеалу (Тимофеева, 2010, с. 82–83).

Публічний музей на початку XIX ст. був інструментом освіти і просвітництва, акцентуючи переважно увагу на соціальних аспектах культурного процесу (Калугина, 2001, с. 96). З другої половини XIX ст. музейна діяльність характеризується пошуком нових моделей організації музеїв, розробкою експозиційних новацій, способом взаємодії відвідувачів з музейними об'єктами. Для цього періоду характерна навчальна та освітньо-виховна концепція музею. Формування філософських поглядів на мету і функції музеїв в цей час відбулося під впливом англійського мистецтвознавця Джона Рескіна (1819–1900), який вбачав у музеї місце, де життєві спостереження людини використовуються для розвитку й усвідомлення відчуття душевної краси, для професійної творчості (Снагощенко, 2013, с. 307).

Для другої половини XX ст. в абсолютній більшості визначень терміна «музей» характерна присутність слова «соціальний». Традиційні музеєзнавчі підходи, окреслюючи розуміння музею, вживали поняття «інститут соціальної пам'яті». Поєднання «музей – соціальна пам'ять» розглядається у контексті традиційного уявлення про суспільне призначення музею: задоволення суспільних потреб в збереженні і використанні предметів реаль-

ного світу як елементів історичної пам'яті, документальних засобів соціальної інформації, естетичних цінностей (Калібовець, 2020, с. 157).

Традиційним або консервативним підходом до соціальної ролі музеїв можна вважати зосередження уваги винятково на таких «традиційних» на сьогоднішній день функціях музею, як науково-освітня, експозиційна робота (комунікативна й виховна соціальна функція), а також збереження, атрибуція та консервація в рамках науково-фондової роботи (соціальна функція збереження культурної спадщини).

Так, співзасновник Міжнародного комітету музеології в складі ІКОМу та віцепрезидент ІКОФОМу до 1983 р. А.М. Разгон, роздумуючи про місце музею в суспільстві, вважав ключовою його соціальною місією дослідження музейних пам'яток. Музеї для нього – це передовсім науково-дослідні та культурно-просвітні установи, а отже, їх ключові завдання – «збирання, зберігання та експонування пам'яток матеріальної і духовної культури» (Разгон, 1954, с. 3).

Проте, починаючи із 1970-х рр. соціальна функція музеїв піддається суттєвій ревізії. Дев'ята Генеральна конференція ІКОМ, яка відбулася у Парижі (1972) підкреслила нагальність у зміні соціальних пріоритетів музеїв. У її рішеннях наголошувалося на тому, що «музеї не можуть обмежуватися пасивним поповненням колекцій та проведенням вузько спеціалізованих досліджень. Їм необхідно брати активну участь у розв'язанні першочергових завдань сучасності». Відтак музеї мали б висвітлювати притаманними їм методами і засобами такі важливі суспільні питання, як расизм, бідність, майнова нерівність, наркоманія тощо (Хансен, 1984, с. 6).

Макамінан Макагіансар, який із 1976 до 1985 р. обіймав посаду помічника Генерального директора ЮНЕСКО з питань культури, наголошував, що в нових йому реаліях зосередження уваги винятково на «збереженні культурний цінностей та їх поглибленому вивченні» не є достатньою умовою соціальної функції музею в контексті його суспільної користі (Макагіансар, 1984, с. 4). «Музей – це не просто місце збереження колекцій дорогоцінних предметів, доступних для невеликої кількості високоосвічених поціновувачів; його основне завдання – комуніка-

ція, і цьому завданню повинні підпорядковуватися всі інші» – писав у 1983 р. знаний британський музейний діяч Джеймс Портер (Портер, 1983, с. 10). Таким чином, у заданий період 70–80-х рр. ХХ ст. відбувається поступове, проте неухильне зміщення акцентів від моделі музею, як установи, котра задовольняє суспільні потреби у збереженні та використанні предметів реального світу як документальних засобів збереження соціокультурного досвіду, до моделі комунікаційного обміну у більш широкій інтерпретації. Від основних цілей: збирання та надання соціально значимої інформації, зашифрованої в музейних предметах, відбувається перехід до таких цілей, як розроблення технологій впливу на емоційне сприйняття відвідувачів (Акулич, 2009, с. 89).

Однією з перших практичних спроб втілення нової соціальної ролі музеїв у повсякденну практику стала так звана «нова музеологія» – напрям зарубіжної музеології, що виник в 1980-х рр. на основі теоретичного узагальнення досвіду розвитку громадських музеїв, екомузеїв та інших музеїв нового типу. Музей розглядається прихильниками нової музеології насамперед як форма, націлена на розв’язання актуальних проблем місцевого співтовариства, а також шляхом відтворення музейними інтерактивними засобами традиційних народних свят, ремесел, звичаїв, елементів побуту тощо актуалізувати нематеріальну культурну спадщину (Банах, 2016, с. 92–93). Соціальну роль екомузею один із його творців – французький теоретик і практик музейної справи Жорж Анрі Рив’єр – окреслив так: «Екомузей – це школа, оскільки вона залучає місцевих мешканців у свою діяльність, пов’язану із вивченням й охороною спадщини, а також сприяє більш чіткому усвідомленню ними свого майбутнього» (Рив’єр, 1985, с. 3). Секретар міжнародного комітету ІКОМ із музеології та заодно директорка екомузею общини Ле-Крезо у 1985 р. Матильда Беллег-Скальбер основоположним у функціонуванні екомузеїв вважала принципи, які об’єднували б спеціалістів та добровольців, теорію та практику, знання та навички з метою окреслення значущості певного регіону і його спадщини у контексті подальшого розвитку громади, відводячи в цій роботі членам громади активну роль» (Беллэг-Скальбер, 1985, с. 15). Видатний англійський музеолог Кенет Хадсон (1916–1999) уважав «ekomузей» «невеликою ділянкою природного або міського ландшафту зі

всім, що на ньому розміщується». Такий музей, на переконання К. Хадсона, відіграє величезну роль у підвищенні історичного та соціального самовизначення місцевого населення. Це сприяє усвідомленню цінності важливих історичних об'єктів, які охороняються, завдяки чому музейні «колекції» можуть з часом набувати постійного характеру (Hudson, 1975, p. 94).

Сучасний французький музеолог Серж Шом'є стверджує, що система поглядів екомузеології (як частини нової музеології) стала вершиною критики зосередження музеїв винятково на збереженні та вивченні своїх колекцій. Унаслідок повсюдного виникнення общинних і сусідських музеїв, розвитку інших подібних експериментів, музей розпочав процес власного переосмислення, почав розглядатися як інститут, який перебуває «на службі громади й навіть спадщини, а комунікація стала центральною темою його функціонування» (Куклинова, 2020, с. 69). Отже, ідеологія «нової музеології» та практика екомузеїв виокремила основоположною такою соціальною функцією музею, як тісна взаємодія із місцевими громадами заради збереження та актуалізації спільної спадщини.

Акцент на поглибленні соціальної місії музеїв, після становлення і поширення практики «нової музеології» та «екомузеїв», знайшов продовження. Концептуальне переосмислення соціальної ролі музеїв відбувається під впливом ідей так званої «критичної музеології» та діяльності Лестерської школи музеології.

Критична музеологія виникає у постмодерній культурі англо-саксонського світу, в якому особлива увага приділялася тому, що, або хто і як представлені в просторі музею, актуалізувалися класові та гендерні проблеми, важливими були труднощі мультикультуралізму, що мали певне практичне значення (наприклад, у вигляді повернення визначених предметів корінному населенню) (Лоренте, 2011, с. 56).

Кінцевою метою так званої «критичної музеології» є розвиток кращого суспільства шляхом аналізу, вивчення та комунікації спадщини і людей, які її створили. «Критична музеологія, – за словами одного із ключових її теоретиків Оскара Наварро, – пропонує не обмежуватися лише предметами та музеологічними функціями, натомість необхідно врахувати музей як інституцію і той соціальний, історичний, політичний та економічний контекст».

ти у яких він існує» (Наварро, 2010, с. 4–5). Більше того, музеї зобов'язані бути активними учасниками соціальних змін, «фокусуючи свою увагу на конструюванні суспільного розуміння сучасної ситуації у світі». У практичній площині музейної роботи це означає «подавати у своїх експозиціях наявні суперечності та виставляти на загальний огляд історію та колективну пам'ять забутих груп; музеї повинні взяти до уваги суспільства, яким вони служать» (Наварро, 2010, с. 10).

Музеєзнавці з точки зору «критичної музеології» мають бути критичними щодо сучасних їм музеїв. Вони не повинні говорити про музеєзнавство ХХІ ст., якщо не розв'язати питання спадщини інших культур. Відтак критичний музейний підхід передбачає етичне ставлення під сумнів історичної практики музеїв (Navarro, 2012, p. 33).

У 2013 р. у Великобританії з друку вийшла книга «Посткритична музеологія: теорія та практика в художньому музеї». Названа праця уперше запровадила у дослідницьке поле музеології поняття «посткритичної музеології», ідеї якої, розвиваючи концепцію критичної музеології, тісно пов'язані із проблемами так званої «дестигматизації» суспільства. Особлива увага при цьому приділяється способам подолання розриву між «теорією, практикою і політикою» музейних установ, здійснюється спроба сформувати ідеальну модель роботи музею з різними соціальними групами. Дослідники, які працювали над цією книгою, описують багаторічний проєкт Художньої галереї Тейт і роблять висновок про зміщення дослідницької уваги з відвідувачів на музейних співробітників як суб'єктів створення експозиційного музейного простору і культурних програм, спрямованих на зниження соціальної напруги (Новикова, 2021, с. 101).

Відмінність критичної і посткритичної музеології можна співвіднести із відмінностями між постмодернізмом та метамодернізмом. Для епохи постмодерну характерно протистояння нових течій мейстріму, у випадку з критичною музеологією – протистояння традиційній музеології. Для метамодерну характерне припинення антагонізму через пошук точок злиття та взаємодії між течіями, які раніше між собою конкурували (Лещенко, 2017, с. 24).

У контексті посткритичної музеології серед науковців Лестерської школи музейних досліджень на особливу увагу заслуговують ідеї Ричарда Санделла, який очолював школу музейних досліджень у Лестері впродовж 2007–2013 рр. Центральними для робіт Р. Сандела є уявлення про музеї як агентів «соціальної інклюзії». Остання передбачає процеси, під впливом яких певні суспільні групи виявляються позбавленими тих чи тих прав і можливостей й витісняються на периферію життя суспільства.

Ричард Санделл окреслив наявність різних аспектів соціального відчуження: по-перше, економічні аспекти; по-друге, соціальні аспекти, які передбачають важливість соціальної участі; по-третє, політичні аспекти, такі як питання громадянства; і, нарешті, культурні аспекти, що стосуються питань насамперед доступу до культурних організацій та заходів (Durrer, 2008, р. 18). Відтак дослідник наголошує на культурному аспекті «соціальної ексклюзії», яка, на його переконання, є найбільш ваговою саме для музеїв. У рамках цього аспекту Р. Санделл розглядає три основних пункти: 1) репрезентація, тобто якою мірою культурна спадщина певної соціальної групи представлена в рамках культурного простору мейнстриму; 2) участь, яка передбачає активну заангажованість її представників у процесі виробництва культури; 3) доступність – можливість скористатися результатами даної культурної діяльності й отримати задоволення від такого використання (Ананьев, 2013, с. 133).

Ще один важливий термін, запроваджений Р. Санделлом, – «соціальна регенерація». Вона передбачає, що музеї не лише прагнуть залучити якомога більше людей й відновити раніше втрачених, але й домогтися позитивних соціальних результатів для своїх відвідувачів. Музеї розглядаються як інструменти соціальної трансформації, спрямовані на зміни поглядів й стереотипів людей (Новикова, 2018, с. 36).

Соціальна інклюзія, ексклюзія та регенерація повною мірою стосуються і місцевих громад. Учений переконаний, що музеї можуть сприяти соціальній інтеграції в індивідуальний, громадський та суспільний простір. На рівні громади музеї можуть виступати каталізатором соціальної регенерації, розширення можливостей громад для підвищення їх самовизначення і формування впевненості та навичок брати на себе більшу відповідальність

над своїм життям та розвитком регіону, в якому вони живуть. Врешті, музеї через представництво інклюзивних громад у колекціях та експонатах, володіють потенціалом для пропаганди толерантності, взаємодії між громадами, поваги і можливостями подолання стереотипів (Sandell, 2003, p. 45).

На переконання американської дослідниці із Вашингтонського університету Rose Kinsley за останні 20 років концепція інклюзії виникла у відповідь на усвідомлення того, що загальнодоступність музеїв насправді була досить обмеженою. «Включення в музеї», отже, є ідеалом, який закликає музеї забезпечити та розширити коло публічного доступу, утримуючи поточних відвідувачів, одночасно збільшуючи кількість відвідувачів від традиційно недостатньо представлених груп (Kinsley, 2016, p. 486).

Прикладом застосування «соціальної інклюзії» у практичній роботі музею може слугувати виставка, проведена у Британії (2019) Дослідницьким центром музеїв та галерей (RCMG) Університету Лестера під назвою «Музеї та переломний момент трансгендерів». Музейними засобами було розкрито транзиття з використанням повсякденної матеріальної культури, що їх оточує. Означений проєкт став знаковим та викликав величезний суспільний інтерес й надзвичайно потужні відгуки відвідувачів. Проєкт розпочався зі збору повсякденних предметів та історій з місцевої трансспільноти у Брайтоні, а потім перетворився на колекцію з понад 250 об'єктів, обраних 108 транс-людьми для представлення їхнього гендерного перевтілення.

Намагаючись «включити» проблему гендерної нерівності у соціальну функцію музею, виставка намагалася дати відповідь на такі соціально важливі для суспільства питання: наскільки музейні розповіді про гендерну різноманітність можна використати для інформування відвідувачів та їх сприйняття трансгендерної рівності і, як наслідок, формування потенційно позитивного впливу в ширшому масштабі за межами установи? Як прогресивне зображення трансгендерного життя у перспективі може впливати на примусові, обмежувальні та дискримінаційні гендерні норми та поширені упередження, які пронизують різноманітність контекстів, у яких трансгендерні люди намагаються вимагати та реалізувати свої права? На відкритті виставки Річард Санделл зазначив, що позитивне висвітлення трансгендерного

досвіду можна розглядати формою правозахисної роботи, ретельно розробленою і цілеспрямовано розгорнутою з конкретною метою – діяти за умов, які обмежують рівність та негативно впливають на життя трансгендерів («Museums and the Transgender Tipping Point», n.d.).

Висновки. Отже, розуміння соціальної місії музеїв впродовж XVIII – початку XXI ст. пройшло тривалий і складний процес переосмислення. Спочатку в контексті виникнення феномену публічного музею домінувала освітня функція. Музей мав сприяти національному вихованню громадянина. Музеям належало зосередитись на збереженні національно-культурної спадщини, традицій, артефактів. Надалі соціальна місія музею поступово, але неухильно зміщувалася у бік активної комунікації із громадами, які ставали повноправними партнерами музеїв. Врешті на початку XXI ст. вони почали розглядатися інструментами соціальної трансформації, спрямованими на зміни поглядів і стереотипів людей.

Джерела та література

- Акулич, Е.М.** (2009). Музей как социальный институт. *Социологическое исследование*, 6, 78–89.
- Ананьев, В.Г.** (2013). Лестерская школа музеологии: история, персоналии, идеи. *Вестник Санкт-Петербургского университета*, 2 (2), 127–134.
- Банах, В.М.** (2016). Питання культурної спадщини в контексті нової музеології. *Гілея: науковий вісник*, 112 (9), 92–95.
- Беллэг-Скальбер, М.** (1985). Участие населения в работе экомuzeя. *Museum*, 148, 14–17.
- Калібовець, С.М.** (2020). Музей як феномен соціальної пам'яті. *Література та культура Полісся. Серія «Історичні науки»*, 99 (13), 153–165.
- Калугина, Т.П.** (2001). *Художественный музей как феномен культуры*. Санкт-Петербург: «Издательство «Петрополис».
- Куклинова, И.А.** (2013). Феномен публічного музею в трудах современных франкоязычных исследователей. *Вестник Ленинградского государственного университета имени А.С. Пушкина*, 1 (2), 88–95.
- Куклинова, И.А.** (2015). Национальное наследие и памятник: к истории понятия во французской культуре конца XVIII века. *Вестник Томского государственного университета. Культурология и искусствоведение*, 2 (18), 15–21.

- Куклинова, И.А.** (2020). Новая музеология: современное осмысление концепта. *Вестник СПбГИК*, 3 (44), 68–72.
- Лещенко, А.Г.** (2017). Посткритическая музеология. *Вопросы музеологии*, 2 (16), 22–29.
- Лоренте, П.Х.** (2011). Развитие музеологии как университетской дисциплины: от технической подготовки к критической музеологии. *Вопросы музеологии*, 2 (4), 45–64.
- Макагиансар, М.** (1984). Воспитательная и просветительная роль музеев сегодня и завтра. *Museum*, 141, 3–7.
- Наварро, О.** (2010). История и память в современном музее: несколько замечаний с точки зрения критической музеологии. *Вопросы музеологии*, 2, 3–11.
- Новикова, А.В.** (2018). Социокультурный потенциал музеев в исследованиях Лестерской школы. *Молодежный вестник Санкт-Петербургского государственного института культуры: научный журнал*, 2 (10), 34–37.
- Новикова, А.В.** (2021). «Стигма» в музеологическом дискурсе. *Вестник Санкт-Петербургского государственного института культуры*, 1 (46), 100–105.
- Портер, Дж.** (1983). Роль музея как средства коммуникации. *Museum*, 138, 10.
- Разгон, А.М.** (1954). *Научное описание музейных предметов: методические указания*. Москва: Госкультпросветиздат.
- Ривьер, Ж.А.** (1985). Эволюционное определение экомuzeя. *Museum*, 148, 2–3.
- Снагощенко, В.** (2013). Еволюція концептуальних моделей сучасного музею. *Світогляд – Філософія – Релігія*, 4, 306–315.
- Тимофеева, Л.С.** (2010). Трансформация образовательной функции музея: историческая ретроспектива (XVII – начало XX вв.). *Вопросы музеологии*, 1, 82–88.
- Хансен, Т.Х.** (1984). Музей как просветительное учреждение. *Museum*, 144, 4–11.
- Durrer, V.** (2008). Theoretical Perspectives in New Labor's Cultural Policy: Art Museums as Vehicles for Social Inclusion. *Museological Review*, 13, 11–28.
- Hudson, K.A.** (1975). *Social History of Museums: What the visitors thought*. London: Macmillan.
- Kinsley, R.P.** (2016). Inclusion in museums: a matter of social justice. *Museum Management and curatorship*, 31 (5), 474–490.
- Museums and the Transgender Tipping Point*. (n.d.). Retrieved August 7, 2021, from <https://le.ac.uk/rcmg/research-archive/transgender-tipping-point>.

- Navarro, O.** (2012). History and Education as Bases for Museum Legitimacy in Latin American Museums: Some Comments for a Discussion from a Critical Museology Point of View. *Museologica Brunensia*, 1 (1), 28–33.
- Sandell, R.** (2003). Social inclusion, the museum and the dynamics of sectoral change. *Museum and society*, 1 (1), 45–62.

References

- Akulich, E.M.** (2009). Muzei kak sotsialnyy institut [Museum as a social institution]. *Sotsiologicheskie issledovaniya – Sociological research*, 6, 78–89 [in Russian].
- Ananov, V.G.** (2013). Lesterskaya shkola muzeologii: istoriya, personalii, idei [Leicester School of Museology: History, Personalities, Ideas]. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta – Saint Petersburg University Bulletin*, 2 (2), 127–134 [in Russian].
- Banakh, V.M.** (2016). Pytannia kulturnoi spadshchyny v konteksti novoi muzeolohii [Issues of cultural heritage in the context of the new museology]. *Hileia*, 112 (9), 92–95 [in Ukrainian].
- Belleg-Skalber, M.** (1985). Uchastie naseleniya v rabote ekomuzeya [Participation of the population in the work of the ecomuseum]. *Museum*, 148, 14–17 [in Russian].
- Kalibovets, S.M.** (2020). Muzei yak fenomen sotsialnoi pamiaty [Museum as a phenomenon of social memory]. *Literatura ta kultura Polissia. Seriya «Istorychni nauky» – Literature and culture of Polissya. Historical Sciences Series*, 99 (13), 153–165 [in Ukrainian].
- Kalugina, T.P.** (2001). *Khudozhestvennyy muzey kak fenomen kultury [Art Museum as a Cultural Phenomenon]*. Sankt-Peterburg: «Izdatelstvo «Petropolis» [in Russian].
- Kuklinova, I.A.** (2013). Fenomen publicnogo muzeya v trudakh sovremennykh frankoyazychnykh issledovateley [The Phenomenon of the Public Museum in the Works of Contemporary Francophone Researchers]. *Vestnik Leningradskogo gosudarstvennogo universiteta imeni A.S. Pushkina – Bulletin of the Pushkin Leningrad State University*, 1 (2), 88–95 [in Russian].
- Kuklinova, I.A.** (2015). Natsionalnoe nasledie i pamyatnik: k istorii ponyatiy vo frantsuzskoy kulture kontsa XVIII veka [National heritage and monument: towards the history of concepts in French culture at the end of the 18th century]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Kulturologiya i iskusstvovedenie – Bulletin of Tomsk State University. Culturology and Art History*, 2 (18), 15–21 [in Russian].

- Kuklinova, I.A.** (2020). Novaya muzeologiya: sovremennoe osmyslenie kontsepta [New museology: modern understanding of the concept] *Vestnik SPbGIK – SPbGIK Bulletin*, 3 (44), 68–72 [in Russian].
- Leshchenko, A.G.** (2017). Postkriticheskaya muzeologiya [Postcritical museology]. *Voprosy muzeologii – Museological issues*, 2 (16), 22–29 [in Russian].
- Lorente, P.Kh.** (2011). Razvitie muzeologii kak universitetskoj distsipliny: ot tekhnicheskoy podgotovki k kriticheskoj muzeologii [Development of museology as a university discipline: from technical training to critical museology]. *Voprosy muzeologii – Museological issues*, 2 (4), 45–64 [in Russian].
- Makagiansar, M.** (1984). Vospitatelnaya i prosvetitel'naya rol muzeev segodnya i zavtra [Educational and educational role of museums today and tomorrow]. *Museum*, 141, 3–7 [in Russian].
- Navarro, O.** (2010). Istoriya i pamyat v sovremennom muzee: neskolko zamechaniy s toчки zreniya kriticheskoy muzeologii [History and Memory in a Contemporary Museum: A Few Remarks from the Point of View of Critical Museology]. *Voprosy muzeologii – Museological issues*, 2, 3–11 [in Russian].
- Novikova, A.V.** (2018). Sotsiokulturnyy potentsial muzeev v issledovaniyakh Lesterskoj shkoly [The Sociocultural Potential of Museums in Leicester School Research]. *Molodezhnyy vestnik Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo instituta kulturey – Youth Bulletin of the St. Petersburg State Institute of Culture*, 2 (10), 34–37 [in Russian].
- Novikova, A.V.** (2021). «Stigma» v muzeologicheskom diskurse ["Stigma" in museological discourse]. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo instituta kulturey – Bulletin of the St. Petersburg State Institute of Culture*, 1 (46), 100–105 [in Russian].
- Porter, Dzh.** (1983). Rol muzeya kak sredstva kommunikatsii [The role of the museum as a means of communication]. *Museum*, 138, 10 [in Russian].
- Razgon, A.M.** (1954). *Nauchnoe opisaniye muzeynykh predmetov: metodicheskie ukazaniya* [Scientific description of museum items: Methodical instructions]. Moskva: Goskultprosvetizdat [in Russian].
- River, Zh.A.** (1985). Evolyutsionnoye opredeleniye ekomuzeya [Evolutionary definition of ecomuseum]. *Museum*, 148, 2–3 [in Russian].
- Snahoshchenko, V.** (2013). Evoliutsiia kontseptualnykh modeli suchasnoho muzeiu [Evolution of conceptual models of a modern museum]. *Svitohliad – Filosofiia – Relihiia – Worldview – Philosophy – Religion*, 4, 306–315 [in Ukrainian].

- Timofeeva, L.S.** (2010). Transformatsiya obrazovatelnoy funktsii muzeya: istoricheskaya retrospektiva (XVII – nachalo XX vv.) [Transformation of the educational function of the museum: a historical retrospective (17th – early 20th centuries)]. *Voprosy muzeologii – Museological issues*, 1, 82–88 [in Russian].
- Khansen, T.Kh.** (1984). Muzei kak prosvetitelnoe uchrezhdenie [Museum as an educational institution]. *Museum*, 144, 4–11 [in Russian].
- Durrer, V.** (2008). Theoretical Perspectives in New Labor’s Cultural Policy: Art Museums as Vehicles for Social Inclusion. *Museological Review*, 13, 11–28.
- Hudson, K.A.** (1975). *Social History of Museums: What the visitors thought*. London: Macmillan.
- Kinsley, R.P.** (2016). Inclusion in museums: a matter of social justice. *Museum Management and curatorship*, 31 (5), 474–490.
- Museums and the Transgender Tipping Point*. (n.d.). Retrieved August 7, 2021, from <https://le.ac.uk/rcmg/research-archive/transgender-tipping-point>.
- Navarro, O.** (2012). History and Education as Bases for Museum Legitimacy in Latin American Museums: Some Comments for a Discussion from a Critical Museology Point of View. *Museologica Brunensia*, 1 (1), 28–33.
- Sandell, R.** (2003). Social inclusion, the museum and the dynamics of sectoral change. *Museum and society*, 1 (1), 45–62.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2021 р.
Стаття рекомендована до друку 11.10.2021 р.